

**Handläggare**  
Noor Mousawi  
Telefon: 08-508 33 974**Till**  
Utbildningsnämnden  
2019-02-21

## Hedersrelaterat våld och förtryck

Yttrande över stadsrevisionens projektrapport  
”Hedersrelaterat våld och förtryck”, nr 9 2018, dnr 3.1.3-  
86/2018

### Förvaltningens förslag till beslut

1. Utbildningsnämnden överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande till stadsrevisionen som yttrande.
2. Beslutet justeras omedelbart.

Lena Holmdahl  
Utbildningsdirektör

Lee Orberson  
Grundskoledirektör

### Sammanfattning

Kommunfullmäktige beslutade i januari 2017 om ett program mot våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck. Stadsrevisionen har genomfört en granskning av stadens arbete i syfte att bedöma om staden säkerställer att hedersrelaterat våld och förtryck upptäcks, samt att utsatta får stöd och insatser. Utbildningsnämnden har mottagit granskningen för yttrande.

Granskningen omfattar förskola, skola och socialtjänstens barn- och ungdomshandläggning och har avgränsats till hur staden samverkar internt inom den egna organisationen.

Den sammanfattande bedömningen är att kännedomen om programmet mot våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck överlag är tämligen låg i de granskade nämndernas verksamheter, däribland grundskola. Kompetenshöjande insatser har genomförts eller planerats för, men ytterligare insatser behöver genomföras ute i verksamheterna för att säkerställa att utsatta barn och unga både upptäcks och får stöd och insatser i enlighet med programmets intentioner.

Ett liv fritt från hedersrelaterat våld och förtryck är en rättighetsfråga och att upptäcka elever som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck är en viktig uppgift för skolan. Förvaltningen bedömer att arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck sker inom ramen för skolans värdegrundsuppdrag och arbetet mot våld i stort. Detta är ett arbete som är pågående, kontinuerligt och långsiktigt. Vidare genomför förvaltningen olika specifika insatser för att stärka kompetens i området i samverkan med andra aktörer.

### **Bakgrund/Ärendet**

Revisionskontoret har genomfört en granskning med syfte att bedöma om staden säkerställer att hedersrelaterat våld och förtryck upptäcks samt att utsatta får stöd och insatser. Granskningen har omfattat kommunstyrelsen, socialnämnden, utbildningsnämnden och stadsdelsnämnderna Rinkeby-Kista och Skarpnäck. En avgränsning har gjorts till arbetet inom förskola, grundskola och socialtjänstens barn- och ungdomshandläggning. Utbildningsnämnden omfattas av granskningen utifrån sin uppgift som huvudman inom skolväsendet enligt skollagen för bland annat grundskola.

Granskningen har genomförts genom intervjuer med bland andra rektorer, lärare samt elevhälsa. En enkät har skickats ut till lärare årskurs 7-9 samt personal i elevhälsan. Enkäten inriktades mot om de svarande bedömer att de har tillräcklig kunskap för att fånga upp signaler på våldsutsatthet samt om de känner till hur de ska agera om de misstänker att en elev är utsatt. Intervjuer har även genomförts med berörda funktioner på utbildningsförvaltningen centralt. Rutiner kopplade till arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck har granskats.

Fullmäktige har i budget och genom stadens program uttryckt att kompetensutveckling är en viktig del i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck. Stadens program föreskriver att alla vuxna i skolan ska ha kunskaper om hedersrelaterat våld och förtryck. De ska känna till vilka konsekvenser utsatthet kan få för ett barn samt veta vart de ska vända sig för att anmäla vid oro för, eller kännedom om, att ett barn upplever våld. Programmet framhåller att det är viktigt att vuxna som möter barn och ungdomar i skola har kunskap om tecken på att ett barn far illa. Elevhälsan anges ha en betydelsefull roll på alla nivåer av det förebyggande arbetet, vilket omfattar att ge stöd åt alla utsatta. Stadens budget 2019 anger att utbildningsnämnden, i samarbete med kommunstyrelsen, ska

fortsätta kunskapssatsningen till skolans personal och elever avseende hedersrelaterat våld och förtryck samt utveckla sin kompetens i frågor om könsstämpning. Utbildningsnämnden har anordnat och planerar att anordna utbildningsinsatser rörande hedersrelaterat våld och förtryck för nämndens verksamheter. De två skolor som har granskats har dock inte genomfört eller planerat för kompetenshöjande insatser.

Stadsrevisorerna bedömer att granskade nämnder har rutiner och arbetssätt för att upptäcka barn som far eller riskerar att fara illa samt för att ge stöd och insatser till dessa, även om det saknas specifika rutiner avseende hedersrelaterat våld och förtryck. I revisionen anges att utbildningsnämnden inte har, i enlighet med vad stadens program föreskriver, angivit utformningen av arbetet i lämpligt policydokument. Arbetet bedrivs genom samma processer som etablerats för att hjälpa barn som far eller riskerar att fara illa oavsett orsak. Det saknas vidare plan för uppföljning av stadens program mot våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck. Detta försvårar möjligheten att följa upp i vilken grad programmets syfte uppnås.

I granskningen framkommer att utbildningsnämnden i verksamhetsplanen för 2018 anger att stadens skolor ska arbeta mot hedersrelaterat våld och förtryck, genom att agera om en elev är utsatt, samt genom att genomföra/erbjuda utbildningsinsatser för personal. Den ena granskade skolans verksamhetsplan anger inte hur arbetet ska bedrivas. Av den andra skolans verksamhetsplan framgår att frågor om hedersrelaterat våld ska tas upp i forum såsom arbetsplatsträffar och elevråd. Vid granskningstillfället fanns ingen plan för på vilket sätt detta skulle ske. Ingen av de granskade skolorna har genomfört särskilda aktiviteter för att implementera stadens program. Ingen av de granskade skolorna har fört diskussioner om vad hedersrelaterat våld och förtryck innebär, hur problematiken kan ge sig uttryck eller vilka signaler och tecken skolpersonalen bör vara uppmärksam på.

Granskade skolor saknar plan för kompetensutveckling av skolpersonal gällande hedersrelaterat våld och förtryck samt vilken personal som ska på vilka utbildningar eller när detta ska ske. Några av de intervjuade upplever att det finns en kunskapsbrist som riskerar att begränsa möjligheterna att stötta familjer och elever som lever i hederskontext.

I intervjuer som stadsrevisorerna genomfört har det framkommit att det trots anmälningsplikten skolpersonalen har vid oro om att ett

barn far illa eller riskerar att fara illa, inte alltid är självklart att upprätta en anmälan. Anledning är att det i vissa fall finns en osäkerhet kring hur socialtjänsten skulle omhänderta ärendet. Granskade skolor har inga etablerade rutiner eller arbetssätt för hur lärare eller annan skolpersonal ska agera om de misstänker att en flicka har könsstympats eller om någon i flickans närhet har sådana planer. Detsamma gäller för hur personalen ska agera när det finns misstanke om bortgifte. Granskningen konstaterar att det tycks föreligga ett behov av att stadsdelsnämnderna och utbildningsnämnden ytterligare tydliggör och förankrar socialtjänstens arbetssätt hos granskade skolor.

Den sammantagna bedömningen är att staden behöver stärka sitt arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck, för att säkerställa att utsatta upptäcks samt får stöd och insatser. Utifrån granskningen lämnas följande rekommendationer till utbildningsnämnden:

- Nämnden bör ange på vilket sätt arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck ska bedrivas på stadens skolor.
- Nämnden bör följa upp att stadens grundskolor genomför kompetenshöjande insatser utifrån stadens program mot våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck.

### **Ärendets beredning**

Ärendet har beretts inom grundskoleavdelningen i samråd med avdelningen för stöd kring lärande och elevhälsa samt förskoleavdelningen.

### **Förvaltningens synpunkter**

Ett liv fritt från hedersrelaterat våld och förtryck är en rättighetsfråga och att upptäcka elever som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck är en viktig uppgift för skolan. En förutsättning för att skolan ska kunna hjälpa dessa elever är att någon på skolan ser och förstår elevens livssituation, utsatthet och behov. Förvaltningen vill i sammanhanget lyfta att arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck sker kontinuerligt inom ramen för skolans arbete mot våld i stort då personal som arbetar i skolan och träffar ungdomar dagligen har en unik möjlighet när det gäller att upptäcka utsatta ungdomar och hjälpa dem att komma i kontakt med berörda myndigheter. Det finns en viss utmaning i att arbeta i smala nischar kring olika frågor, skolornas arbete med värdegrundsfrågor är ett pågående,

kontinuerligt och långsiktigt arbete som inbegriper allt våld, även hedersrelaterat våld och förtryck. Vidare är det endast två skolor som har granskat. Förvaltningen bedömer att de utgör ett för litet urval för att bedöma skolornas arbete på ett rättvisande sätt.

Utbildningsförvaltningen centralt har tillsammans med Origo anordnat utbildningsinsatser avseende hedersrelaterat våld och förtryck. Prioriterade målgrupper var skolledningar, elevhälsopersonal och modersmåls lärare. Utbildningsinsatserna har omfattat drygt 150 personer från skolledningar och elevhälsan på omkring 50 grund- och gymnasieskolor under hösten 2017 samt drygt 350 modersmåls lärare under våren 2018. Förvaltningen genomförde ytterligare utbildningsinsatser under hösten 2018.

Vidare har skolsköterskor och skolläkare fått utbildning om könsstämpning och hedersrelaterat våld. Detta är ett återkommande utbildningsblock efter behov, som exempelvis vid nyanställning.

Skolor har etablerade samverkansformer med socialtjänsten i sina stadsdelsområden. Utöver detta har utbildningsförvaltningen centralt i samverkan med socialförvaltningen bjudit in skolledningar, administrativa chefer och medarbetare i elevhälsan till två informationstillfällen om orosanmälningar i mars 2019. Informationen syftar till att underlätta samverkan mellan skola och socialtjänst samt skapa förståelse för verksamheternas utmaningar. Utbildningen omfattar bland annat anmälningsplikten, exempel på oroväckande förhållanden, handlägningsprocessen i socialtjänsten, risk- och skyddsfaktorer, hur barn påverkas av till exempel våld i nära relationer och barn som är på väg att radikaliseras eller har föräldrar som är våldsbejakande extremister.

År 2017 gav utbildningsförvaltningen organisationen MÄN, som tagit fram programmet Mentor i Våldsprevention (MVP), i uppdrag att utveckla två nya lektionsmoduler avseende hedersrelaterat våld och förtryck riktat mot elever i årskurs 7 och årskurs 1 på gymnasieskolan. En grundutbildning med dessa lektionsmoduler genomfördes den 23 oktober 2018. Totalt deltog 30 lärare, personal från elevhälsan och stadsdelar i utbildningen från sex skolor. De skolor som deltog hade genomfört lektioner med MVP föregående läsår.

I verksamhetsplanen för 2019 anges att ett antal skolor kommer att delta i en pilotstudie och utveckla nya lektionsmoduler i MVP som lyfter teman som hedersrelaterat våld, förtryck, rasism och pornografins påverkan på elever. Skolorna som deltog i

ovanstående grundutbildning ska under våren 2019 pilottesta de två nya lektionsmodulerna avseende hedersrelaterat våld och förtryck med eleverna. MÄN kommer att ta in synpunkter och resultat från pilottestet och har till uppgift att utveckla och säkerställa att lektionerna är väl anpassade till de åldersgrupper som de vänder sig till, öppnar upp för samtal om hedersrelaterat våld och förtryck och ökar elevernas kunskaper inom detta område.

I verksamhetsplanen för 2019 anges vidare att förvaltningen i samarbete med stadsdelsförvaltningarna, socialförvaltningen och stadsledningskontoret ska fortsätta att, i enlighet med skolans värdegrund, stödja skolorna i att utveckla arbetet med bland annat våldsprevention, hedersrelaterat våld, normkritik och sexuella trakasserier. Vidare anges att samarbetet mellan skola och socialtjänst ska stärkas för att stödja skolorna och stadsdelsförvaltningarna i deras fortsatta arbete med att öka kompetensen kring hedersrelaterat våld och förtryck. Förvaltningen kommer på olika sätt, i samverkan med ovannämnda förvaltningar, intensifiera arbetet för att säkerställa att relevant personal får adekvat utbildning om bland annat hedersrelaterat våld och förtryck. Målsättningen är att kompetensen ska finnas på samtliga skolor.

Förvaltningen kommer under året ta fram utvecklade strategier som tar avstamp i stadens program mot våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck samt kartläggningen ”Det hedersrelaterade våldets och förtryckets uttryck och samhällets utmaningar”. Kartläggningen är resultatet av ett tvåårigt samarbete mellan Stockholm stad, Göteborgs stad och Malmö stad. Syftet med kartläggningen var att få ett kunskapsunderlag för att förebygga och förhindra hedersrelaterat våld och förtryck samt säkra att de som är utsatta eller använder våld får adekvata insatser.

Arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck finns som ett betonat område i verksamhetsplanen för 2019. Förvaltningen kommer därför att följa upp grundskolornas kompetenshöjande insatser och arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck i tertiärrapporter samt i verksamhetsberättelsen.

### **Förvaltningens förslag**

Förvaltningen föreslår att utbildningsnämnden överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande till Stadsrevisionen som svar på remissen. Beslutet föreslås bli justerat omedelbart med anledning av svarstiden för yttrandet.

**Bilaga**

Stadsrevisionens projektrapport nr 9/2018, ”Hedersrelaterat våld och förtryck”.